

LIBRIS | **RICHARD J. EVANS** | We know
books

HITLER

ȘI TEORIILE CONSPIRAȚIEI

AL TREILEA REICH

ȘI IMAGINAȚIA PARANOIDĂ

Traducere din limba engleză
MONICA PÎRVULESCU

LITERA
București

Introducere	7
1 Au fost <i>Protocoalele</i> un „mandat pentru genocid“?	21
2 Armata germană a fost „înjunghiată pe la spate“ în 1918?	63
3 Cine a incendiat Reichstagul?	109
4 De ce a fugit Rudolf Hess în Marea Britanie?	151
5 A scăpat Hitler din buncăr?	205
Concluzie	264
Mulțumiri	270
Lista ilustrațiilor și a autorilor fotografiilor	272
Note	273
Indice	322

AU FOST *PROTOCOALELE* UN „MANDAT PENTRU GENOCID“?

I

Protocoalele înțelepților Sionului, o scurtă lucrare care și-a făcut apariția la începutul secolului XX, este probabil una dintre cele mai notorii publicații din toate timpurile. Rămâne „până în ziua de astăzi“, potrivit lui Michael Butter, un mare specialist în teoriile conspirației, „cel mai important text despre conspirația mondială a evreilor“ pentru că „a ajutat la crearea unei atmosfere în care, până la urmă, s-a ajuns la genocidul evreilor europeni“.¹ În lucrarea sa clasică despre originea și influența *Protocoalelor*, Norman Cohn a susținut că scrierea a furnizat pretextul exterminării evreilor de către naziști: citând titlul cărții lui Cohn, a fost un „mandat pentru genocid“. În opinia lui Cohn, documentul a fost „expresia și vehiculul suprem ale mitului conspirației mondiale evreiești“. „A pus stăpânire pe mintea lui Hitler și a devenit ideologia susținătorilor lui celor mai fanatici din țară și din străinătate – și a contribuit la pregătirea drumului care aproape că a dus la exterminarea evreilor din Europa.“² Într-un mod asemănător, un studiu mai recent legat de *Protocoale*, al lui Alex Grobman, se intitulează „Autorizație pentru crimă“.³ Un istoric de prim rang în materie de antisemitism, Robert Wistrich, a stabilit și el o legătură directă de cauzalitate între *Protocoale*

și Holocaust. Importanța lucrării a fost susținută și de filosoful Hannah Arendt. În cartea sa *Originile totalitarismului*, publicată în 1951, Arendt a descris *Protocoalele* ca fiind principalul text al nazismului și a spus că naziștii le-au folosit drept „manual”.⁴ Această opinie datează încă de pe vremea lui Hitler, când Alexander Stein, un menșevic de etnie germană din regiunea baltică, a descris *Protocoalele* drept „Biblia național-socialismului” într-o carte intitulată *Adolf Hitler – Schüler der „Weisen von Zion“* (*Adolf Hitler – Discipolul „Înțelepților Sionului“*).⁵ Hitler, susținea istoricul germano-evreu Walter Laqueur, a înțeles enormul potențial propagandist al ideilor de bază din *Protocoale*. Se referă la acestea în *Mein Kampf*; „o mare parte din ceea ce spune el în opera sa principală se bazează pe această carte”.⁶ „Protocoalele”, a susținut un alt istoric, „... au devenit un element esențial al gândirii conspirative a lui Hitler”.⁷ Klaus Fischer a prezentat în detaliu această opinie în cursul său *Nazi Germany: A New History* (*Germania nazistă: O nouă istorie*). Hitler, susține el,

credea în existența unei conspirații evreiești la nivel mondial, după cum se prezisese în *Protocoalele înțelepților Sionului*. În lunga sa analiză despre mașinațiunile evreilor de-a lungul timpului, Hitler a dezvăluit faptul că el credea cu înflăcărare într-o viziune conspirativă asupra istoriei potrivit căreia evreii sunt adevăratele forțe cauzale din spatele evenimentelor... Astfel, fiecare eveniment distructiv este demascat de mintea paranoică a lui Hitler ca fiind pus la cale de vreun evreu intrigant.⁸

În consecință, adaugă Fischer, Hitler considera că înfăptuiește un lucru de importanță mondială prin declanșarea exterminării evreilor Europei în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Până atunci, *Protocoalele* deveniseră, potrivit psihologului social Jovan Byford, „piatra de temelie a propagandei naziste”.⁹ *Protocoalele* au fost considerate de multă lume drept un

document de o asemenea însemnătate încât scriitorul Umberto Eco și-a dedicat penultimul roman, *Cimitirul din Praga*, unei descrieri romanțate a originii și structurii acestora: penultimul capitol este intitulat „Soluția finală”, copiind eufemismul nazist al „Soluției finale la problema evreiască din Europa”, care se referea la Holocaust.¹⁰ Istoricul Wolfgang Wippermann, într-un studiu privind teoriile conspirației publicat în 2007, a descris *Protocoalele* drept „teoria conspirației cea mai bine cunoscută și cea mai eficientă până în prezent”, având o „influență imensă” și printre ai cărei „cititori entuziaști” s-a numărat și conducătorul nazist Adolf Hitler.¹¹ Cercetătoarea Svetlana Boym a susținut că *Protocoalele* „au inspirat și au explicat pogromurile din Rusia și din Ucraina și politicile naziste de exterminare”.¹² Stephen Bronner a declarat cu privire la document că Hitler „a căutat să implementeze consecințele sale practice”.¹³ S-a susținut chiar că „Hitler a folosit *Protocoalele* ca manual în propriul război de exterminare a evreilor”.¹⁴

Ținând cont de această opinie larg răspândită potrivit căreia *Protocoalele* constituiau cea mai influentă dintre toate formele articulate ale teoriei potrivit căreia evreii erau implicați într-o conspirație mondială în scopul răsturnării societății și a instituțiilor ei, teorie care a condus direct la Holocaust, nu în ultimul rând prin influența sa asupra lui Adolf Hitler, nu este de mirare că s-au efectuat numeroase cercetări cu privire la ele de către istorici și de către lingviști. În plus, astăzi deținem o documentație mult mai bogată cu privire la opiniile lui Hitler decât era disponibilă pe vremea când scria Cohn, atât direct, prin edițiile lucrărilor lui Hitler, cât și indirect, prin noi publicații, precum jurnalele lui Goebbels. Toate acestea conduc la întrebarea dacă, într-adevăr, Hitler era un adept al *Protocoalelor*. Oare acestea chiar reprezintă cea mai periculoasă și mai influentă dintre toate teoriile conspirației? Ca să răspundem la aceste întrebări trebuie să ne întoarcem la început și să analizăm conținutul real al *Protocoalelor*. Cine le-a compilat, cum și în ce scop? Răspunsurile

la aceste întrebări se dovedesc a fi, din multe puncte de vedere, destul de surprinzătoare.

II

Documentul cunoscut, în general, sub denumirea de *Protocoloalele înțelepților Sionului* poartă de fapt titlul „Din rapoartele înțelepților Sionului cu privire la întrunirile ținute cu ocazia Primului Congres Sionist care a avut loc în Basel în 1897” – aici „protocoloalele” înseamnă, de fapt, „stenograme”. Congresul a fost un eveniment real, însă, după cum sugerează documentul, acesta a fost, s-ar părea, folosit pentru organizarea unor întâlniri ultra-secrete. În această fază incipientă a sa, sionismul era o mișcare puțin cunoscută chiar și în cercurile evreilor. Chiar și în anii 1920 nu era încă prea cunoscută publicului larg. Obiectivul ei era acela de a-i încuraja pe evrei să se mute în Palestina, pe vremea aceea o feudă în Imperiul Otoman. Multor cititori s-ar putea să li se pară că „Primul Congres Sionist” a fost un fel de adunare generală a comunității evreiești de la nivel mondial, deși nu a fost vorba de fapt așa ceva.¹⁵

În „stenograme” sunt consemnate în total 24 de ședințe, rezumate într-un lung șir de paragrafe foarte scurte. Peste tot, scrie la început, răul învinge binele, iar puterea și banii conduc lumea. „Noi” – adică evreii – controlăm banii lumii și controlăm lumea. Puterea are dreptate, iar controlul maselor oarbe nu se poate exercita fără constrângere morală. Teroarea și minciuna ne sunt metodele, iar ca să punem mâna pe putere o să distrugem privilegiile nobilimii și o să le înlocuim cu conducerea propriilor bancheri și intelectuali. Controlul presei o să ne permită să subminăm convingerile care asigură stabilitatea socială; de fapt, am reușit deja să răspândim doctrinele dăunătoare ale lui Marx, Darwin și Nietzsche. Într-un mod asemănător, ziarele și

broșurile noastre dezbină societatea semănând discordie, subminând încrederea în guvern prin implicarea maselor în mișcări subversive, precum anarhismul, comunismul și socialismul. Totodată, prin instigarea la o luptă economică păgubitoare a tuturor împotriva tuturor pe piața liberă, le distragem atenția neevreilor de la adevărații stăpâni ai economiei, adică de la noi. O să ne exercităm influența ca să distrugem industria prin crearea propriilor monopoluri, prin încurajarea cheltuielilor excesive și a speculațiilor neînțelepte și prin provocarea inflației. O să creăm o cursă a înarmării și o să declanșăm războaie distrugătoare. În final, neevreii vor sărăci și vor fi gata să se predea.¹⁶

Votul universal o să aducă masele la putere, scrie în continuare în procesele-verbale, iar noi, evreii, controlăm masele. „Neevreii sunt turma de oi, iar noi – evreii – suntem lupii.“ Am subminat ordinea morală răspândind publicații imorale. Vom declanșa o revoluție în întreaga lume la momentul stabilit și îi vom executa fără milă pe cei care ne vor sta în cale. Din momentul în care vom dobândi puterea vom cenzura presa și editurile atât de strict încât nu va fi posibilă nici un fel de critică. Percepția oamenilor legată de ceea ce se va întâmpla va fi estompată prin sporturi colective, divertisment și deschiderea de bordeluri. Nu vom permite nici o religie în afara iudaismului. Vor fi executați toți francmasonii neevrei, iar organizațiile evreiești se vor răspândi pe tot globul. Vechii judecători vor fi înlocuiți cu unii tineri, care o să fie dispuși să li se supună celor mai puternici. Se va elimina din universități predarea dreptului, a științelor politice, a tuturor materiilor umaniste. „Vom elimina din amintirile umanității toate evenimentele istorice pe care le considerăm supărătoare și le vom păstra numai pe cele care pun într-o lumină deosebit de neplăcută guvernele neevreiești.“ Învățământul se va axa pe abilitățile practice. Profesorii vor fi siliți să ne facă propagandă. Avocații nu vor mai fi independenți, ci vor fi nevoiți să deservească interesele statului nostru. Papa o să fie înlocuit cu un nou rege evreu. Vor

crește treptat impozitele pe proprietate. Speculațiile vor deveni imposibile. Vor dispărea șomajul și alcoolismul pe măsură ce industria modernă de producție în masă va fi redusă și se va redezvolta producția artizanală.¹⁷

Incoerent, haotic și neorganizat, documentul nu prea aduce a discurs antisemit menit să ațâțe gloatele. Este redactat într-un limbaj abstract, este extrem de repetitiv și este plin de contradicții, cel mai evident probabil în faptul că se menționează francmasoneria doar în titlurile subcapitolelor, în timp ce adesea aceasta nu e pomenită deloc în text. În unele locuri se vorbește despre o revoluție mondială generalizată, în altele documentul pornește de la prezumția că revoluția va avea loc doar într-un singur stat. Printre aspectele excentrice ale textului se numără și afirmația potrivit căreia evreii vor umple cu explozibil liniile de metrou care se construiau în subteranul marilor orașe pe vremea aceea și le vor arunca în aer dacă se vor simți vreodată în pericol.¹⁸ Distopia pe care se spune că ar crea-o evreii odată ce ar dobândi puterea supremă este, din multe puncte de vedere, una ciudat de pozitivă: cine ar putea să obiecteze, de exemplu, la eliminarea șomajului sau la o lume din care a fost eliminat alcoolismul?¹⁹

Se remarcă faptul că multe dintre ideile de bază ale ideologiei antisemite lipsesc din document. Dintre ideile caracteristice antisemitismului religios, așa-zii conspiratori evrei nu spun că evreii l-au ucis pe Hristos, că desacralizau anafura de la împărtășanie, că otrăveau fântânile sau că ucideau băieți creștini în cadrul unor ritualuri.²⁰ Nici nu găsim în document imagini antisemite, rasiste și moderne; nu pomenesc nicăieri „Înțelepții Sionului“, de exemplu, despre trăsăturile rasiale ale evreilor așa cum și l-ar fi putut imagina autorul antisemit al lucrării, nici nu critică aspru semnele distinctive ale altor rase și nici nu își manifestă dorința de a submina ordinea socială prin amestecuri rasiale (una dintre cele mai puternice obsesii ale lui Hitler). După cum a observat Stephen Bronner, „lipsesc

IBDIS

din document bazele primitive biologice și pseudoștiințifice atât de admirate de bigoții mai moderni ca Adolf Hitler²¹. Contextul în care au fost redactate *Protocoloalele* la răspântia dintre secolul al XIX-lea și secolul XX este indicat de obsesia față de modul de predare din universități, de iresponsabilitatea presei și de manipulările din lumea finanțelor.²² În afară de aceasta, faptul că se referă la cursa înarmării, la reluarea producției interne, la avântul emancipării maselor și a democrației politice sau la amenințarea anarhismului arată că ar proveni din perioada de un deceniu și jumătate înainte de izbucnirea Primului Război Mondial. Evident că nu se face nici o referire la amenințarea activității subversive și a revoluției bolșevice, a cărei apartenență la închipuita conspirație evreiască mondială a devenit un element central al fanteziilor antisemite turbate din anii care au urmat revoluțiilor europene din 1917–1918. Documentul nu reprezenta, în amalgamul său de idei adesea bizare și cu numeroase omisiuni, nici antisemitismul tradițional, nici pe cel modern – era foarte *sui generis*.

Se pot extrage din el câteva principii generale, nu fără o anumită greutate în unele cazuri: (1) ideea că a existat și că există un grup organizat de „Înțelepți” evrei care conspiră la scară mondială ca să provoace subminarea sistematică a societății și înlocuirea sa cu o dictatură evreiască; (2) că acest lucru se realizează prin răspândirea unor ideologii care provoacă discordie, și anume a liberalismului, a republicanismului, a socialismului și a anarhismului; (3) că acești evrei organizați controlează presa și economia și își folosesc puterea ca să sărăcească societatea și să îi submineze valorile de bază; (4) că, dincolo de imaginea vieții de zi cu zi, a instituțiilor politice și a structurilor economice așa cum le percepem noi, zace ascunsă o putere malignă; (5) că ceea ce considerăm progresist și democratic, fie că este vorba despre răspândirea dreptului de vot sau a instituțiilor liberale, nu este decât o altă tactică a conspirației evreiești mondiale de a prelua puterea asupra lumii neevreiești; (6) că războaiele nu

sunt declanșate de ciocnirile dintre țelurile și credințele diverselor state, ci, din nou, de mașinațiunile „Înțelepților Sionului“; (7) și, în fine, în mod implicit, că antagonismele aparent adânc înrădăcinate, de exemplu dintre socialiști și capitaliști, sunt și ele determinate de o conspirație evreiască care încearcă să submineze societatea neevreiască prin învrăjbirea împotriva ei înseși.²³ Însă aceste principii nici nu se regăsesc exclusiv în *Protocoale*, nici nu își au originea în acestea; ele existau deja la începutul secolului XX, iar ceea ce au oferit *Protocoalele* a fost o vădită confirmare a corectitudinii lor chiar din interiorul așa-zisei conspirații.

În aparență, acesta este un text plămădit după tiparul clasic al teoriilor conspirației, promițându-i cititorului care îl acceptă o dezvăluire de adevăruri ascunse mării majorității a oamenilor, printre care oameni de știință, profesori universitari, oficialități și politicieni – crește încrederea în sine a celor care cred prin faptul că le împărtășește secrete pe care nu le dețin cei din lumea „cunoașterii oficiale“ și nici milioanele păcăliți de aceasta; și furnizează o cale de înțelegere a ceea ce pare de neînțeles, evenimente și procese complexe, de la războaie și revoluții la prăbușiri ale bursei și crize economice, legându-le între ele printr-o explicație măreață și paranoică: toate se pot reduce la activitățile unui grup unic și bine organizat de indivizi dăunători.²⁴ Este însă greșit să descriem documentul ca „linia de demarcație dintre antiudaismul medievalo-modern timpuriu și antisemitismul modern“, în care „accentul se pune acum mai puțin pe evrei ca dușmani religioși ai creștinilor; aceștia erau priviți mai degrabă prin lentilele teoriei rasiale ca fiind o rasă aparte de oameni cu propriile trăsături“.²⁵ Din contră, deși au fost, fără îndoială, folosite drept „dovada“ trăsăturilor rasiale ale evreilor de către antisemiți după Primul Război Mondial, ele nu au fost, de fapt, deloc influențate de teoria rasială: dovadă că probabil nu erau prea des citite cu atenție, ci pur și simplu

citare în susținerea unor convingeri pe care nici măcar nu le reprezintă.

Ceea ce a dus la răspândirea *Protocoalelor* a fost mai presus de toate faptul că în ele se susținea că furnizează dovezi autentice privind conspirația mondială a evreilor care provenea dintr-un centru organizațional al comunității evreiești internaționale înseși. Și totuși *Protocoalele* numai autentice nu erau. S-a consumat o grămadă de timp și de energie de-a lungul anilor pentru descoperirea originii lor. Acum este clar că ideea unei conspirații subversive menite să submineze ordinea socială și politică a început după Revoluția franceză din 1789. La opt ani după Revoluție și la cinci ani după Teroare, un iezuit francez, abatele Barruel, într-o lucrare lăbărțată pe cinci volume despre iacobinism, a atribuit izbucnirea Revoluției și execuția lui Ludovic al XVI-lea mașinațiunilor gânditorilor iluminiști și societăților secrete, mai ales filosofilor, Illuminaților din Bavaria și francmasonilor, influențați de mai vechea tradiție a cavalerilor templieri.²⁶ Desigur că Illuminati și francmasonii, în ciuda ambiției lor de a transforma societatea, au fost mult mai puțin influenți decât susținea Barruel, iar cavalerii templieri au fost definitiv distruși în Evul Mediu și nu au mai reapărut de atunci. Barruel a fost mânat de dorința de a găsi motivele suprimării ordinului iezuit de către regimurile iluministe într-o serie de țări la sfârșitul secolului al XVIII-lea și ale programului de laicizare al Revoluției, ale confiscării terenurilor Bisericii și ale distrugerii de biserici. Lucrarea sa a fost comparată cu o scriere asemănătoare a matematicianului scoțian John Robison, *Proofs of a Conspiracy against All the Religions and Governments of Europe, Carried on in the Secret Meetings of Freemasons, Illuminati and Reading Societies (Dovezile unei conspirații împotriva tuturor religiilor și guvernelor Europei, care a avut loc în întruniri secrete ale francmasonilor, ale Illuminati și ale societăților de lectură)* (1797).²⁷

Nici unul dintre autori nu îi pomenește pe evrei, însă pe 20 august 1806 Barruel a primit o scrisoare de la un ofițer

piemontez pe nume Giovanni Battista Simonini, care i-a spus că, în realitate, evreii se aflau în spatele tuturor acestor comploturi și, după ce căpătaseră drepturi egale în Revoluția din Franța și de la Napoleon în toate teritoriile cucerite de acesta, puneau la cale să preia controlul asupra lumii. Teoriei conspirației i s-a dat crezare datorită convocării de către Napoleon a unei adunări a rabinilor și savanților evrei în Franța în 1806, cu scopul de a se asigura că are comunitatea evreiască de partea sa. Numind-o „Marele Sinedriu” – denumirea curții supreme evreiești din Antichitate –, împăratul le-a sugerat unora dintre oponenții săi ultraconservatori ideea că existase în secret vreme de multe secole un pseudoguvern evreiesc și că acesta exercita în prezent o influență malefică asupra treburilor omenești. Însă Barruel s-a lăsat convins doar parțial de aceste argumente și până la decesul său din 1820 a rămas convins că cea mai mare parte din vină pentru izbucnirea Revoluției au purtat-o francmasonii. Poate că evreii exercitaseră o anumită influență asupra lor, însă, după părerea lui, pentru înțelegerea Revoluției un rol esențial îl juca organizarea de către francmasoni a unui complicat sistem de loje și a unui cadru secret, în paralel, de interconexiuni pe care considera că evreii nu îl dețineau. Barruel a hotărât, de fapt, să nu publice scrisoarea lui Simonini și nimic altceva legat de aceasta, pentru că se temea să nu provoace pogromuri împotriva evreilor, și epistola a rămas nepublicată până în 1878. După publicare, aceasta și-a urmat însă propria soartă și a fost republicată în diverse broșuri antisemite la începutul secolului XX.²⁸

De-a lungul secolului al XIX-lea, într-o serie de scrieri reacționare s-au exprimat idei preconcepționate antisemite prin respingerea propunerii, care era promovată de reformatorii liberali de pe întreg continentul, de a i se acorda minorității religioase evreiești drepturi civile depline și egale cu cele ale populației creștine. Pentru adepții restabilirii ordinii dinaintea Revoluției, Europa și toate statele și națiunile acesteia trebuiau să se bazeze pe principiile unui creștinism reînnoit și vigilent pentru